

Ткачівська І.М., <https://orcid.org/0000-0002-8995-2483>
Лісовський Б.П., <https://orcid.org/0000-0003-0474-9572>

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ ЗАСОБАМИ АКТИВНОГО ТУРИЗМУ

Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника

Анотація. У публікації досліджено стан сформованості екологічної свідомості старшокласників, де виявлено, що рівень особистої культурності, базових екологічних знань і ціннісних думок щодо відносини «Я – середовище» у більшості опитаних є недостатнім. Формуванню екологічної свідомості шкільної молоді сприятиме запропонована авторами прогностична модель із залученням засобів активного туризму, яка передбачає використання лекцій, семінарів, практичних робіт; екскурсій, спостережень, бесід; постановку і проведення експериментів; діяльність, спрямовану на емоційне сприйняття природи (включаючи творчі, художні види діяльності); роботу в малих групах, навчання через співпрацю, «мозковий штурм»; рольові ігри, направлені дискусії, інсценування; участь у туристичних походах з різних видів активного туризму, туристичних змагань, експедиціях, конкурсах, табірних зборах; вирішення проблемних (навчальних) завдань, природоохоронна діяльність, міждисциплінарні творчі і навчально-дослідницькі проекти, спрямовані на вирішення екологічних проблем.

Ключові слова: екологічна свідомість, старшокласники, активний туризм.

Anotation. The publication examines the state of formation of the environmental consciousness of high school students, where it is found that the level of personal culture, basic environmental knowledge and value opinions regarding the relationship "I-environment" in most of the respondents is insufficient. The prognostic model proposed by the authors, involving the means of active tourism, which involves the use of lectures, seminars, and practical works, will contribute to the formation of the environmental consciousness of school youth; excursions, observations, conversations; setting up and conducting experiments; activities aimed at emotional perception of nature (including creative, artistic activities); work in small groups, learning through cooperation, "brainstorming"; role-playing games, guided discussions, staging; participation in tourist trips from various types of active tourism, tourist competitions, expeditions, contests, camp meetings; solving

problematic (educational) tasks, environmental protection activities, interdisciplinary creative and educational and research projects aimed at solving environmental problems.

Key words: environmental awareness, high school students, active tourism.

Актуальність теми дослідження. Екологічне виховання спрямоване на формування ключових уявлень і навичок, що забезпечують життєдіяльність людства і окремої людини як природної, соціальної і культурної істоти. Дослідження показують, що сучасна молодь має низький рівень базових екологічних знань і ціннісних думок, у них слабо розвинене екологічне мислення, що надалі неминуче позначиться на якості адаптації до соціоприродного середовища, здатності усвідомлено здійснювати природовідповідну діяльність. Відтак, значний педагогічний ресурс має цілеспрямовано організована позанавчальна діяльність шкільної молоді, здійснювана під час дозвілля. Домінуючим засобом для формування екологічної свідомості старшокласників виступає власне активний туризм [1,2].

Умови проживання, зокрема воєнний стан в країні та дистанційне навчання, в яких знаходяться сучасні старшокласники, обмежують їх в повноцінній руховій активності, створюють психологічний дискомфорт, синдром не реалізованих можливостей, породжують як дефіцит часу, так і дефіцит пошукової активності. Виникає так званий "техногенний стрес", який часто є надто тривалим у часі і супроводжується пасивно-захисною реакцією організму, що, в свою чергу, призводить до ряду серйозних, як психічних, так і соматичних відхилень. Активна участь у туристських походах, що супроводжуються екстремальними погодними і побутовими умовами, природними перешкодами, сприяє мобілізації активно-захисних функцій організму (В. О. Трощенко, 2001; В. І. Ільницький, 2007; В. О. Киф'як, 2008).

Значення активного туризму для суспільства важко переоцінити, адже він сприяє раціональному використанню вільного часу, активному та здоровому способу життя. При цьому активний туризм не потребує значних організаційних зусиль чи великих капітальних вкладень, бо ґрунтується на природних ресурсах країни, вільній ініціативі людей, характеризується найбільшою активністю поведінки і сприймання особистості.

Мета дослідження – вплив видів активного туризму на формування екологічної свідомості шкільної молоді.

Методи дослідження: теоретичний аналіз і узагальнення науково-методичних джерел; анкетування; педагогічне спостереження; педагогічне тестування; ранжування; педагогічний експеримент.

Результати дослідження. Під екологічною свідомістю розуміємо складну активну систему адекватних уявлень про світ природи і саму людину, розвиток якої визначається необхідністю установки і стабілізації системи «людина-природа». Інтегральними елементами свідомості виступають емоції; вольова діяльність; епістемічні форми свідомості (віра, думка); мнемотехнічні процеси (пам'ять); цінності і ідеали. Найбільш важливими, на наш погляд, є цінності і пов'язані з ними потреби і мотиви.

Для нашого дослідження важливим аспектом використання окремих видів активного туризму є те, що заняття ними сприяють формуванню екологічної та національної самосвідомості молоді, розвитку духовності, розширюють уявлення про можливість життєдіяльності людини в тісній єдності з природним середовищем. Особливе значення має оздоровчий ефект туризму, який полягає у вдосконаленні функціональних резервів і посиленні імуніологічних властивостей організму під впливом сукупності природних факторів і фізичного навантаження (І. Я. Коцан, 1998; О. М. Жданова, 2007).

Вивчення стану сформованості екологічної свідомості старшокласників показало, що рівень особистої культурності, базових екологічних знань і ціннісних думок щодо відносини «Я – середовище» у більшості опитаних недостатній, навик екологічного самоаналізу і самовиховання не розвинені, що в подальшій життєвій практиці не дозволить їм бути адаптованими до соціо-природного середовища, усвідомлено здійснювати природовідповідну діяльність і сприяти позитивному розвитку біосфери.

При виявленні емоційної чуйності з-поміж інших цінностей домінують такі цінності, як збереження природи (присутні у відповідях 63,0 % опитуваних), чисте навколишнє середовище і краса природи – відповідно у 50 % та 42,6 % респондентів. Немаловажне значення (79,6 % у відповідях респондентів) займають мотиви антропогенної дії (оберегати природу необхідно, тому що людина дуже активно втручається і порушує закони природи). Однак, менше половини відповідей (42,6 %) одержали щодо виявлення мотивів привабливості природоохоронної діяльності.

Домінуючий вплив на вироблення екологічно виправданої поведінки для 74,1 % респондентів має сім'я, і лише 22,2 % респондентів відзначили в своїх відповідях освітні заклади.

Отримані дані підтверджують, що екологія покликана в першу чергу формувати відповідні знання, уміння і навички, а не певне етичне відношення до природи.

З-поміж інших засобів, котрі впливають на формування екологічної свідомості у післяурочний час, підлітки вказали на активні види туризму. Прагнення до занять з активним відпочинком пояснюється привабливістю різноманітних форм руху, однак у старшокласників спостерігається недостатньо сформована мотивація до означених занять. Метою участі школярів в походах з активним відпочинком, на їх думку, є потреба в руховій активності, пізнання навколишнього середовища, спостереження за природою, ведення здорового способу життя, набуття трудових навичок.

Найбільш оптимальною формою реалізації потенціалу дозвілля як засобу екологічного виховання є самодіяльне об'єднання – туристський клуб, в якому можливий перехід від традиційної і стандартизованої навчальної діяльності до розвиваючої моделі екологічного виховання. При цьому клуби є підсистемою варіативної освіти, що не заміняє, а доповнює загальну освіту. В той же час виховно-педагогічний потенціал туристських клубів реалізується не повною мірою. Педагогічна складова діяльності клубів (спортивно-туристських, краєзнавчих, історико-патріотичних) представлена, в основному, вивченням техніки туризму і правил безпеки поведінки в поході. Виховання особистості учасників, у тому числі і екологічне, не розглядається як завдання і напрям діяльності туристських клубів. Наявні в деяких регіонах авторські програми і методики екологічної освіти і виховання в туристській діяльності, що містять цікаві форми проведення занять з дітьми, адресовані, в основному, старшим дошкільникам і школярам молодших класів.

Розроблена прогностична модель формування екологічної свідомості старшокласників засобами активного туризму передбачає використання наступних форм: лекції, семінари, практичні роботи; екскурсії, спостереження, бесіди; постановка і проведення експериментів; діяльність, спрямована на емоційне сприйняття природи (включаючи творчі, художні види діяльності); робота в малих групах, навчання через співпрацю, «мозковий штурм»; рольові ігри, направлені дискусії, інсценування; участь у туристичних походах з різних видів активного туризму, туристичних змаганнях, експедиціях, конкурсах, табірних зборах; вирішення проблемних (навчальних) завдань, природоохоронна діяльність,

міждисциплінарні творчі і навчально-дослідницькі проекти, спрямовані на вирішення екологічних проблем.

Висновки. Сучасний стан екологічної освіти і виховання суспільства дозволяє виявити явну суперечність між позитивними установками і реальним рівнем екологічної вихованості особи. У зв'язку з цим здійснюється пошук нових підходів для реалізації кінцевої мети екологічної освіти – формування екологічної свідомості і становлення екологічної культури особи.

Прогностична модель формування екологічної свідомості старшокласників засобами активного туризму дозволяє забезпечувати формування екологічної культури через відповідальне відношення до навколишнього середовища і свого здоров'я, використовуючи засоби активного відпочинку і включає наступні компоненти: мету, зміст діяльності, форми, методи, засоби, критерії.

Список літератури

1. Волошок О. Екологічна свідомість студентської молоді та шляхи її формування. Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки. 2020. Випуск 6. С. 32-37.

2. Черевко І. С. Вплив екологічної освіти на формування особистості підлітка як суб'єкта навчання. Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: педагогічна. 2013. Вип. 20. С. 718-727.

**Храбра С.З., <https://orcid.org/0000-0001-8944-6030>
Вакуленко Л.О., <https://orcid.org/0000-0002-4723-3747>
Веремчук О.Д.**

МЕТОДИ І ЗАСОБИ ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ З ООП В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Тернопільський національний педагогічний університет
ім. В.Гнатюка

Анотація. Для забезпечення повноцінного психофізичного розвитку дітей з ООП в умовах інклюзивної освіти перед вчителями фізичної культури, основ здоров'я та іншими педагогічними працівниками висувуються нові завдання, які потребують компетентного використання методів і засобів фізичної реабілітації на заняттях. Тому для підвищення кваліфікації вчителів вищезазначених спеціальностей була